

LAKATOS ARTUR LÓRÁND

Egy urbánus transzszilvanista szellemi életrajza

Filep Tamás Gusztáv az egyik legjobb ismerője a határon túli magyarság 20. századi történetének, különösen (cseh)szlovákiai vonatkozásban. A jelen és a múlt erdélyi viszonyaiban is igen otthonosan jár-keel, a Ligeti Ernőről írt monográfiájának¹ forrásanyaga a bizonyíték erre: 206 oldalon 569 lábjegyzet található. A szerző érdeklődése a magyar, anyaországi és kisebbségi eszme-, politika- és művelődéstörténet széles választékára érvényes, és forrásfeltárásban, elemzésben, valamint kronológiák készítésében egyaránt otthonosan mozog. Csapatmunkásként is jól ismert a szakmai körökben, hiszen ő a magyar kisebbségkutatás egyik biztos oszlopa.

Ligeti Ernő nevét a magyar értelmiségi világ kevéssé ismeri, és még kevesebben vannak, akiknek munkásságának részleteiről is van tudomásuk. A *Súly alatt a pálma* című könyvét szokták emlegetni, de tartalmát még a korral foglalkozó szaktörténészek is ritkán emlegetik. Ezért különösen értékelendő, ahogy Ligeti életművében elkalauzol a szerző, akinek a 13. oldalon található első mondatát emelném ki: „Ligeti Ernő azok közé a magyar írók közé tartozik, akinek több könyvéről tud az irodalomtörténet-írás, mint amennyi valójában van.” Sokatmondó szavak. Nemcsak arra utalnak, hogy Ligeti életművét jóval kevésbé ismerjük, mint amennyire ismerhetnénk – regényei, újságcikkei elérhetőek a komolyabban érdeklődő számára –, hanem arra is, hogy valamiért ismerni véljük ezt az életművet. A jelenség tényleges miéért a bevezető fejezetben fejti ki Filep Tamás Gusztáv. Ligeti ugyanis eléggé lazán fogta fel saját műveinek egymástól való elkülönítését, ugyanazt az írást különböző címváltozatokkal említi, vagy akár meg is jelenteti, de hivatkozik meg nem jelent, valószínűleg kéziratban maradt írásaira is. Vagy talán csak tervezte megírni ezeket? „Az író kézírathagyatékáról nem tudunk, az valószínűleg megsemmisült”

¹ Filep Tamás Gusztáv: *Ligeti Ernő. Egy urbánus transzszilvanista*. Budapest, MMA Kiadó, 2019.

– írja a monográfus. Szintén rövid, bevezető jellegű fejezet az *Értékelése a diktatúra évtizedeiben és azután* című, melyben 2014-ig tekinti át a főbb reflexiókat Ligeti Ernő személyéről és munkásságáról. Itt az alfejezetek terjedelmét mintha mértani pontossággal számította volna ki: mindegyik öt oldalra rúg, akárcsak a következő fejezet első része. A *Pályakezdés Kolozsváron és a Holnap városában* (vagyis Nagyváradon) életrajzi szempontú, amely sorra veszi Ligeti személyisége kialakulásának állomásait, két alfejezetben, egészen az erdélyi impériumváltás pillanatáig. Meglehetősen gazdag életművének korábbi időszaka is, hiszen – csak a felsorolás szintjén – Ligeti írt a *Kolozsvári Hírlapnak*, a *Nagyváradai Naplónak*, illetve *Kéleti Újság* alapítói közé tartozott. Ugyanakkor több szépirodalmi munkája is megjelent, miközben munkásságának kiteljesedése a kisebbségi sors megélése során következett be.

Az *Irodalomszervezés a főhatalomváltás után* című fejezet a későbbi munkáiból vett idézetekből, gondolatokból rekonstruálja Ligeti világképét, egy követő fejezet pedig első kisregényeinek stílusát és mondanivalóját méltatja. A *Kisebbségi progresszió; Közéleti szerepvállalások, deklasszáció, unalom, irónia; Társadalmi regényeiről; Az újságíró és a lapszerkesztő*, valamint a legutolsó, *Noé meglékelt bárkája* című fejezetek időrendi szempontokat figyelembe véve, tematikus koncentrációban dolgozzák fel Ligeti közírói és közéleti szereplésének állomásait, azok jellemzőit; a monográfus gyakran terjedelmesen idéz Ligeti Ernő műveiből. Túl az irodalmi munkásság értékein, ezekből jól kirajzolódik Ligeti antitotalitárius, sajátosan vidám-pesszimista, egyszerre konzervatív és progresszív, a társadalmi élet nüánsznyi különbségeit is érzékelő egyénisége, amit urbánus transzszilvanistaként is szokás jellemezni.

A kötet stílusáról: a mondanivalóját jól és tömören foglalja össze. A magánéleti-életrajzi információkra nem fektet a főszövegben nagy hangsúlyt – ezt a könyv végén található *Életrajzi adatok* című függelékben teszi meg –, ehelyett átfogóan tárgyalja Ligeti Ernő irodalmi, közéleti, közösségszervezői és művelődési irányzatokat meghonosító szerepét. És teszi mindezt úgy, hogy főszereplő és környezete – mind a közvetlen, mind pedig az általános értelemben vett korbéli környezet – nincsenek élesen elválasztva egymástól. Nem felvázolja a környezetet, hogy ebbe helyezze el a karaktert, hanem Ligeti része a környezetének, melyet alakít, vagy amely őt formálja, illetve lehetőségeit és korlátait meghatározza. Az elbeszélés nem sablonos, a különböző problémák sűrűn követik egymást,

ezért érdemes e könyvet nem fejezetekként, kiemelt részekként, hanem egyszerre, egészben elolvasni, majd visszatérni az olvasó vagy a kutató számára különösebben fontos információkra. A szerző igen jól tudja, hogy ki kicsoda volt a két világháború közötti erdélyi magyar közéletben, ennek megfelelően több mindenről is szót ejt. Így például érdekes, hogy miért is nem vállalta Szabédi László és Asztalos István, hogy nevük egy kötetben jelenjen meg Ligeti Ernőével, illetve Janovics Jenőével. Érdekes az is, hogy milyennek érzékelték a spanyol világot 1935-ben, és hogyan foglalt állást 1922-ben a magyar kisebbség politikai jövőképéről folytatott vitában. Ezekről és még jó pár hasonló kérdésről esik szó, melyek kifejtése külön-külön is önálló tanulmány témáját képezhetné. Talán már ennyivel is érzékeltetni lehet, hogy a komplexitás milyen magas szintjére emelte a szerző az ismertetést Ligeti közírói, szépirói, publicista és társadalomszervező ábrázolása során. Az is megfigyelhető, hogy e könyvben Ligeti Ernő, az író háttérbe szorítja a magánembert: az életrajzi adatokat kimondottan ott eleveníti fel a szerző, ahol szorosban kapcsolódnak Ligeti közéleti és alkotói értékteremtő tevékenységéhez. A jövő kihívása, hogy elkészüljön róla a magánember életútjára összpontosító monográfia is.

Többen is párhuzamba állítják Ligeti Ernőt a kolozsvári magyar zsidóság másik, tragikus véget ért íróóriásával, Karácsony Benővel. Ahogy Erős Kinga fogalmazott egyik előadásában: mindketten regényes lelkek voltak. Tény, hogy mindkét sorstragédia a magyarság, a zsidóság és az erdélyiség 20. századi tragédiájának mikrouniverzumát jellemzi. Mindketten példát mutattak nemcsak identitástudatból, de a szellemi értékalkotásból is. Ugyanakkor feltűnnek az eltérő vonásaik is: Karácsony Benő elsősorban alkotó, míg Ligeti Ernő identitásformáló. Az ilyen nagyságrendű közéleti személyiségeink, kulturális értékeink megismerése és a szélesebb körű olvasóközönsséggel történő megismertetése terén az MMA életrajzsorozat hiánypótló kezdeményezés.